■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום שני ■ פרשת מקץ ■ גיליון חנוכה ■ כ"ג כסלו ה'תשע"ה ■ 15.12.2014 ■ גליון מס' 305 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

השתדלות ובטחון

יוסף שבע נדודים, אחר שהורחק מבית אביו לא זכה לשלווה אלא צרה רודפת צרה, עד שהוא מוצא עצמו לבסוף בבית האסורים...

המשך בעמי 3

שוויית חורף

היכן למקם את נרות החנוכה. להדליק על אדן החלון, על פתח דירתי בחדר מדרגות או להדליק על השולחן בתוך הבית?...

המשך בעמי 4

סיפור לשבת

הממחטה שהושלכה מאחורי תמרור הדרך

היה זה ליל חורפי סוער, כאשר הצדיק רבי ברוך ממז'יבוז' הדליק את הנר הראשון בחנוכיה...

המשך בעמי 5

שביבים

■ מסכת חנוכה הייתה ונעלמה
■ על קרן השור
■ רק ביום שני היה מנין
■ גמר החתימה החנוכה
■ סגולות יום "זאת חנוכה"
■ לא יכלו לחוג את חג הסוכות

המשך בעמי 7

מה בין פורים לבין חנוכה?

בשו"ת "מקוה המים" (חלק ה' עמוד ל"ט) כתב הרב משה מלכא, רבה הראשי של פתח תקוה זצ"ל:

כוונת חז"ל, שנתנו פרסום רחב לנס פורים, והעלימו זה של חנוכה, היתה, בכדי לעורר את הציבור הנמצא בגולה ולהביא לתשומת לבו, שאין להם להישען על חסד ויושר לבם של העמים אשר הם יושבים בתוכם. עליהם לדעת שאין שום בטחון לרכושם ולנפשותיהם בהיותם בגולה, שהרי אחשוורוש היה איש ישר ואולי גם נאמן, נקי מכל שמץ של גזענות ושום ריח של אנטישמיות לא חדר אל קרבו. כשעשה משתה לכל שריו ועבדיו, לא הפליא את היהודים לרעה. הם הוזמנו למשתה כמו כל אזרחי המדינה, ואפילו דאג שלא יכריחו אותם לשתות משקה שאסור להם, ומרדכי היהודי היה לו מקום מכובד בשער המלך, וכשרצה לקחת אישה לא הקפיד שתהיה דוקא פרסית. וכשלקח את אסתר לא בדק לדעת מאיזה עם היא, וגם כשידע שהיא יהודיה לא נפסלה בעינו, ועם כל זה נתפתה לדברי המן האגגי, ומכר לו עם שלם להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים, וגם את דמי המכר לא קיבל לידיו. וזה בזמן שהעם הזה היה לבו שלם ונאמן עם מלכו, ולא חטאו כנגדו בכל דבר. זה היה צריך לשמש אזהרה לכל היושבים בשלוה ובמנוחה תמיד, שמא שליטי הארץ יהפכו יום אחד מאוהבים לאויבים, מרחמנים לאכזרים, ואחשוורוש ישמש להם מעין דוגמא, שבין רגע נהפך להם מאוהב לאויב, ללא שום סיבה ובלי שום טעם. כך יקומו ויעלו לארץ אבותיהם אשר שם יהיו בטוחים בחייהם וברכושם. לכן דאגו חז"ל לפרסם את הנס בכדי להתריע, כאמור, בפני תושבי הגולה לעזוב את ארצות גלותם, ואף שגזרתו של המן בטלה, לאו כל הזמן מתרחש ניסא, ולא בכל תקופה ימצא להם ליהודים מרדכי ואסתר. ויש להניח שאחרי המקרה הזה של מרדכי ואסתר נהרו המונים רבים לארץ ישראל. זה מחד.

מאידך, הנס של החשמונאים היה נס גדול. ניצחונם של החשמונאים היה באשר היו מעטים ונצחו את המרובים, שחררו את המדינה מעולה הכבד של יון, טיהרו את המקדש והחזירו את העטרה ליושנה, ומהראוי שיהיה לזה פרסום גדול לדורות הבאים, אך למרבה הצער כל מה שהרוויחו במלחמם נגד יון, הפסידו נגד רומא. הם נהפכו לצדוקים, ונהיו לשתי כתות עוינות: הצדוקים נגד הפרושים, דבר שהביא לידי החורבן ואבדן חירות האומה. ומשום כך צמצמו חז"ל את הנס בהדלקה בנרות ולא יותר מכך.

■

ההדלקה בבית או אצל החותנת?

■ הלכות הדלקת נרות חנוכה לנוסעים לבקר את ההורים, המשפחה או החברים ■ הלכות שבת חנוכה ומוצאי שבת ■

הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט

הדלקת הנרות בערב שבת

א. בערב שבת מדליקים קודם נרות חנוכה ולאחר מכן נרות שבת, (כדי לצאת דעת הסוברים שהדלקת נרות שבת כמוה כקבלת דיני שבת על המדליק). ואפילו אם הבעל הוא שמדליק את נרות החנוכה והאשה את נרות השבת יש לעשות כך. אמנם אם הזמן דחוק, כתב הבן איש חי שיכולה האשה להדליק את נרות השבת לאחר שהבעל הדליק נר אחד.

ב. טוב לכתחילה להתפלל מנחה קודם הדלקת נרות חנוכה. (אך רבים אינם מקפידים על כך).

ג. הרמ"א כתב שמדליקים נרות חנוכה "בעוד היום גדול", אך הראשונים כתבו שאין להדליק נרות חנוכה בשעה מוקדמת, ולכן נהגו גדולי תורה רבים, וביניהם גדולי ירושלים, וגם הגרש"ז אוירבך זצ"ל ביניהם, להדליק נרות חנוכה 25 דקות לפני השקיעה ולאחר מכן להדליק נרות שבת. (וזה למרות שבכל ערב שבת מדליקים בירושלים נרות 40 דקות לפני השקיעה), והגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה להדליק בירושלים 35 דקות לפני השקיעה, שהם 5 דקות לאחר זמן הדלקת הנרות, כדי שיהיה היכר שאנו מדליקים מעט מאוחר יותר מהדלקת נרות שבת של כל שבת. וכמו כן ראוי לציין את דברי ה'אגרות משה' המדגיש שעלינו להסמיך את הדלקת נרות החנוכה להדלקת נרות השבת, ושלא יקרה מצב בו נדליק נרות חנוכה ורק לאחר זמן נדליק נרות שבת.

ד. וישנם המדליקים נרות חנוכה בזמן שמדליקים נרות שבת בכל ערב שבת. אך יזהרו שלא להקדים את הדלקתם לפני פלג המנחה (שהוא כשעה ו-5 דקות לפני השקיעה).

ה. צריכים לשים נרות או שמן בכוסיות כדי שידלק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. ולפחות שאחד מהנרות ידלק בהמשך זמן זה. לכן אין להשתמש בנרות הצבעוניים הקטנים המצויים כיום שאינם דולקים זמן רב מספיק.

ו. כשאשה טעתה והדליקה נרות שבת קודם שבעלה הדליק נרות חנוכה, והבעל לא קיבל על עצמו עדיין שבת, אין שום בעיה שהבעל ידליק כעת נרות חנוכה. אך כשהאשה מדליקה את נרות החנוכה (כגון שהבעל נסע לאדמו"ר וכדומה), אזי במקרה זה תאמר היא לאדם אחר, שלא קיבל עדיין שבת, להדליק נרות חנוכה בעבורה. הוא יברך "להדליק נר חנוכה" והיא יכולה לברך ברכת "שעשה ניסים".

ז. כתב המשנה ברורה שרצוי להכין כבר ביום שישי את החנוכיה להדלקתה במוצאי שבת.

ז*. יש להזהר מאד שלא להדליק במקום שע"י פתיחת דלת וכדו' עלולים הנרות לכבות ע"י הרוח (שו"ע סי' תר"פ ס"א ומשנ"ב ושעה"צ שם).- ה'מנחת אלעזר' כתב שיש הנוהגים לשיר את מזמור 'מעוז צור' בסעודת ליל שבת.

הדלקת הנרות במוצאי שבת

ח. מדליקים קודם נרות חנוכה ורק לאחר מכן עושים הבדלה. ויש הנוהגים להיפך. וכל אחד יעשה כמנהגו.

ט. חשוב מאוד: כמובן שהמדליקים נרות חנוכה קודם ההבדלה, צריכים לומר "אתה חוננתנו" בתפילת ערבית (ואם שכח, יאמר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול").

י. הגאון מוילנא זצ"ל נהג להזדרז להתפלל ערבית בזמן המוקדם האפשרי, כדי שלא יעבור הזמן של "תכלה רגל מן השוק". ואכן, הנוהגים כהגר"א נוהגים להתפלל ערבית בדיוק בזמן ולרוץ, ממש לרוץ, לאחר מכן, כדי להדליק נרות חנוכה. אך חובה לציין את דברי הביאור הלכה (בסימן רצ"ג) שכמובן שאין היתר להתפלל במוצ"ש זה מעריב, בזמן שעדיין השבת לא יצאה. וכן, אין גם כל היתר להתפלל מעריב במהירות הבזק (וביחוד לא לפטפט לאחר מכן מחוץ לבית הכנסת...). ויש נוהגים להתפלל מעריב כרגיל לפי מנהגם (כזמן רבנו תם או כהחזו"א, וכדומה).

הדלקת נרות להנוסעים מביתם

יא. משפחות או בנים נשואים המתארחים לסעודות השבת אצל הוריהם והם שבים לביתם לישון, צריכים להדליק נרות בביתם. והנוסעים מביתם ביום שישי, כדי לשבות במקום אחר, וישובו לביתם רק במוצאי שבת, עליהם להדליק נרות בבית בו ישהו בשבת. מפני שחיוב זמן הדלקת הנרות נקבע לפי המקום ששוהה בו בזמן החיוב.

יב. ודעתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחובת ההדלקה נשארת בביתו, ולכן שכנו או חברו ידליק עבורו בביתו נר חנוכה, ובבית המארחים ישתתף בנר חנוכה של בעל הבית, כדין "אכסנאי", או שיכוון להדליק נר חנוכה לפני הזמן שהשליח מדליק עבורו, ואז גם הוא יוכל לברך. ולדעתו, בן ישיבה הדר בישיבה ברוב ימי החנוכה, מדליק הוא נרות בישיבה על ידי שליח, גם כשהוא מגיע לבית הוריו. אולם רבים וגדולים נחלקו בעוז על דברי הגרי"ש זצ"ל ופסקו שעלינו להדליק במקום בו אנו שוהים בשבת. ויתכן ולספרדים אין לנהוג כדברי הגרישי"א, וישאל כל אחד את רבו בענין זה.

יב*. לדעת הגר"נ קרליץ, בנים נשואים השובתים כל השבת בבית הוריהם, והם מתגוררים באותה העיר, עליהם להדליק נרות בביתם ולא בבית הוריהם, למרות שבכל השבת ישהו בבית ההורים. כיון שגרים הם באותה העיר, לא פקע חיוב הדלקתם בביתם, (וטוב שיילכו לביתם במהלך השבת ויאכלו שם דבר מה). אך אם מתגוררים הם בעיר אחרת, ובאו להוריהם לכל השבת, ידליקו בבית ההורים.

יב**. הגרים בבית הוריהם לתקופה ממושכת ויש להם חדר נפרד, דינם כדין 'אכסנאי', למרות שאינם משלמים על שהותם אצל ההורים.

הדלקת נרות במוצ"ש- לאחר ששהינו בשבת בביתם של אחרים

יג. לדעת ה"חזון איש" זצ"ל עדיף להדליק נרות בבית, ולכן צריך להזדרז לעזוב את דירת המארחים ולשוב הביתה. ופעם אומר ה"חזון איש" שימנו שליח שידליקו לנוסעים נרות בבית. לפי ה"חזון איש", אם רוצים להדליק במקום בו מתארחים (וכגון שהדרך ארוכה וישוב לביתו רק לאחר שתכלה רגל מן השוק), צריך לאכול בבית המארחים ארוחה במוצאי שבת, ללון שם בלילה ולאכול שם ארוחת בוקר. (וכך הורה לי מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א, שכך ראוי לנהוג. ומסתבר שזה דוקא כשהדבר אפשרי, ויש להיזהר לא להכביד על המארחים ולשהות בביתם ללא רצונם עוד לילה...) והערה חשובה נוספת: כשאדם שב לביתו מאוחר בלילה, והוא מדליק בביתו. עליו להדליק בברכה בתוך הבית ולא מחוץ לבית, כדי שבני ביתו יראו את הנרות הדולקים. דין זה הוא מפני שבשעה מאוחרת אין פרסום להדלקה בחוץ, כיון שכבר כלתה רגל מהשוק.

יד. אך לדעת הגרש"ז אוירבך והגרי"ש אלישיב (ראה במקורות) מדליקים נרות במקום בו התארחו, ובלבד שיישאר שם במשך חצי שעה. ואם נאלץ לעזוב מיד, לא יצא ידי חובתו וצריך להדליק בביתו. ולדעת הגר"י בלוי זצ"ל בספרו חובת הדר: אם נוסע מיד הביתה- ידליק בביתו, ואם משתהה בבית הוריו- ידליק בבית הוריו. וכ"כ הגר"ש ואזנר והגר"מ שטרנבוך.

נשים שנשארו לבדן בבית

טו. כשהבעל נסע לאדמו"ר או למירון וכדומה, והאשה נסעה לבית הוריה או למשפחה אחרת. צריכה האשה להשתתף בפרוטה בהדלקת בעל הבית בו היא מתארחת, או שבעל הבית יקנה לה חלק מהשמן. (וראוי שהוא יוסיף עוד מעט שמן בכוסיות למענה).

טז. כשהאשה מדליקה נרות גם עבור בעלה, הנמצא במקום אחר, יוצא הוא בהדלקתה, למרות שהוא נמצא בארץ אחרת, וישנם הפרשי שעות.

יז. אך אם האשה אינה מדליקה נרות בביתה, אלא היא משתתפת בפרוטה בהדלקת הנרות בבית מארחיה, לא יכול בעלה לצאת בהדלקה זו ועליו להדליק לבדו, או למנות שליח שידליק עבורו בביתו.

בחורי ישיבות

יח. בני ישיבות אשכנזים מדליקים נרות בישיבה, ואילו בני ישיבות ספרדים- לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל אינם מדליקים נרות בישיבה ויוצאים בהדלקת אביהם או בהדלקת ראש הישיבה או מנהל הישיבה, ולדעת פוסקים אחרים, גם בני ישיבות ספרדים מדליקים נרות בישיבה, כיון שאינם חשובים כסמוכים על שולחן אביהם או על שולחן ראש/מנהל הישיבה.

יט. בלומדי בישיבה בירושלים שבתי לבית הורי שיחיו כדי לשבות בב"ב בשבת. במוצש"ק נכנסתי אל מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א לשואלו דבר ה' זו הלכה בעניינים שונים. כשסיים הגר"ח להשיב את תשובותיו פנה ואל: "איפה הדלקת נרות?" עניתי שהדלקתי נרות בבית הורי ואני מתכוון לשוב עוד הערב לישיבה. רבנו אמר לי: "יותר טוב שתישאר הלילה בבית, אחרי התפילה תאכל ארוחת בוקר ותיסע לישיבה".

מקורות

א. שו"ע ומשנה ברורה תרעט.. ב. משנה ברורה. שו"ת צור יעקב ח"א סי' קלו ותשובות והנהגות. ג. מועדים וזמנים, לוח ארץ ישראל, פסקי תשובות. פניני חנוכה להרב"צ קוק, שו"ת אגר"מ ח"ד סי' סב. ד. משנה ברורה ופוסקים. ה-ז משנה ברורה. ח. שו"ע ומשנ"ב. ט. שם. י. מעשה רב, ועוד. יא. הגרש"ז אוירבך זצ"ל. תשובות והנהגות ח"א שצח. ובמקרה שעוזב את ביתו לאחר "פלג המנחה", שזה כשעה וחמישה לפני השקיעה, יעויין בפוסקי זמננו. יב. שבות יצחק, קובץ מבקשי תורה. שו"ת אגר"מ יו"ד ח"ג י"ד. יב*. חוט שני חנוכה. יב** הליכות שלמה עמוד רסג. יד. היינו שאף שלהגרישו"א מדליקים בבית ולא בבית המארחים. אך לדעתו אם מדליק בכ"ז בבית המארחים, אזי יעשה כמש"כ. שבט הלוי ח"ח קנה ותשובות והנהגות ח"א שצח. טו. פוסקים. טז. שו"ת משנה הלכות ח"ו קיט.יז. הגרש"ז אוירבך. יח. שו"ת יחווה דעת ח"ו מג. הגר"ש ואזנר והגר"נ קרליץ והגר"י עדס.

פרשת מקץ

השתדלות ובטחון

/ הרב יעקב הלוי פילבר

יוסף שבע נדודים, אחר שהורחק מבית אביו לא זכה לשלווה אלא צרה רודפת צרה, עד שהוא מוצא עצמו לבסוף בבית האסורים על לא עול בכפיו, ולפתע לכאורה הוא רואה אור בקצה המנהרה, שני שריו של פרעה נתונים עמו בבית האסורים, אחד מהם הוא שר המשקים שיוסף פתר פתרון טוב לחלומו, והפתרון הוא שפרעה יחזירו לתפקידו כבראשונה. במצוקתו מנצל יוסף את ההזדמנות שנפלה לידו והוא מבקש משר המשקים בקשה מאד הגיונית שיזכור אותו לטובה ויעשה עמו חסד ויזכירו אל פרעה, בקשה שאולי תביא להוציאו מבית האסורים. ברם תוחלתו זו של יוסף אינה מתממשת, שר המשקים לא רק שאינו זוכר את יוסף אלא "וישכחהו", ובגלל ניסיון כושל זה של יוסף נגזר עליו להתאחר עוד שנתיים בבית הסוהר, כמו שאמרו במדרש (ב"ר פט) על הכתוב: "ויהי מקץ שנתיים ימים" - "שעל ידי שאמר לשר המשקים 'זכרתני... והזכרתני' נתווספו לו שתי שנים".

על דברי המדרש הללו שואל המגיד מדובנא בספרו 'אהל יעקב': ידענו מקדמונינו שגדר הבטחון באלוקים הוא שלא יבטח האדם במעשה נסים, אלא ישתדל ויעסוק בסיבות ואמצעים ארציים כמו המלאכה והמשא־ומתן וכדומה, ויהיה בוטח בה' כי על ידי הסיבות הללו ישיג חפצו, וכך אמרו חז"ל: על הכתוב: "וברכתיך בכל אשר תעשה'. 'וברכתיך' - יכול יהיה יושב ובטל? תלמוד לומר: 'בכל אשר תעשה'". ולכאורה כך נהג יוסף כאשר השתדל באמצעים ארציים ולא סמך על הנס, ואם כך למה נענש?

רבנו בחיי (על התורה) מסביר שחט ושלום שיוסף הצדיק יתלה בטחונו בשר המשקים כי היה בטחונו רק בה' לבדו, ולכן אילו אדם אחר היה נוהג כמו יוסף לא היה בכך חסרון, כי כוונת יוסף היתה שאם הקב"ה הזמין אליו את שר המשקים אין זאת אלא שההשגחה העליונה שלחה אותו שיעשה לו נס על ידו, שהצלת הקב"ה את האדם היא על ידי סיבות, והאדם מצדו חייב לעשות השתדלות שלא לסמוך על הנס. אלא שכאן יש שתי מדרגות במידת הבטחון הנדרשת מבני האדם: המדה הרגילה היא שעל כל אדם להשתדל מצדו בהכנת הסיבות ולבטוח בקב"ה שיסייע לו בהצלחת דרכו. אך יש מדרגה גבוהה יותר, שאין דורשים אותה מכל אדם אלא רק מן הצדיקים, והיא שלא להתערב כלל בסיבות שמביאות את ההצלה, שלא להכתיב לקב"ה איך יביא את הישועה, אלא לסמוך בכל על הקב"ה "וה' יעשה הטוב בעיניו" (שמואל ב, י יב). ולכן גם אחר שראה יוסף שהקב"ה זימן לו את שר המשקים, היה צריך להמשיך לבטוח שהקב"ה שהוא לבדו יסיים את ישועתו מבלי לתדרך את שר המשקים איך יפעל להוציאו מבית האסורים. ועונשו של יוסף היה שדיבר עם שר המשקים וחילה פניו לדבר עם פרעה עליו, כמו שאמר לו במפורש: "והזכרתני והוצאתני". בקשה כזו לצדיק כמו

יוסף נחשב הדבר לעוון, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה.

ואפשר להסביר את כישלונו של יוסף גם בדרך נוספת, לא בעצם הדיבור אלא בתוכנו. בדבריו של יוסף לשר המשקים יש שני חלקים, א. בקשה, ב. אינפורמציה, הבקשה: "כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך, ועשית נא עמדי חסד, והזכרתני אל פרעה, והוצאתני מן הבית הזה". והאינפורמציה: "כי גנב גנבתי מארץ העברים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור". אילו היה יוסף מסתפק במסירת האינפורמציה בלבד ומשאיר ביד ההשגחה העליונה איך ייעשה שר המשקים שליח של ההשגחה העליונה להוציאו מבית המאסר, היה בכך השתדלות שאינה פוגעת בבטחון, שהעיקר נשאר בידי שמים. אבל מרגע שיוסף אינו משאיר להשגחה העליונה כל תפקיד, אלא מטיל על שר המשקים גם את הדרך איך להצילו, בבקשתו זו הפך יוסף את שר המשקים משליח־ההשגחה למושיע בזכות עצמו, ועל כך אמר הנביא ירמיה (יז ה): "ארור הגבר אשר יבטח אדם ושם בשר זרועו". ולכן נענש מפני שהגזים.

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלה: כבוד הרב. חנוכה מתקרב וכל שנה אני מתחבט בשאלה היכן למקם את נרות החנוכה. אני גר בבניין משותף וכשהצעתי את שאלתי בעבר לפני מספר רבנים, קיבלתי תשובות שונות, יש שהורה לי להדליק על אדן החלון, יש שהורה לי להדליק על פתח דירתי בחדר מדרגות, יש שהורה לי להדליק על פתח חדר המדרגות, ויש שהורה לי להדליק על פתח החצר המשותפת של הבניין (ליד המדרכה של רשות הרבים) ויש שהורה לי להדליק על השולחן בתוך הבית...

איני מבין מדוע יש כל כך הרבה דעות? אין הלכה ברורה בנושא הזה?

תשובה: אכן רבה המבוכה בנושא זה ויש בזה דעות שונות בהלכה, ושורש הספק הוא משום שבזמנינו השתנתה צורת הדירים מתקופת חז"ל, והשינוי מתבטא בשני הבדלים עיקריים:

א) בזמן חז"ל היו גרים בבתים פרטיים (או בית ועליה על גביו) וכיום גרים בבניינים משותפים רבי קומות.

ב) בזמן חז"ל חצר הבית הייתה נחשב לחלק בלתי נפרד מהבית בגלל השימושים השונים שנעשו בחצר כגון שטיחת פירות וירקות וכדו' לייבוש, לינת אורחים וכדו', ואילו כיום החצר משמשת בעיקר רק לאוויר ורחבות.

ועתה נבוא לבאר פרשה זו, הנה בגמרא[א] מבואר שלכתחילה יש להדליק נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ, ואם היה דר בעליה מניחו על החלון הפונה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו.

מבואר שלכתחילה יש להדליק את החנוכייה על פתח הבית מבחוץ, ונחלקו הראשונים[ב] האם הכוונה על פתח הדלת הסמוכה לחצר או על פתח שער החצר הסמוך לרשות הרבים, והתקבל להלכה[ג] שהכוונה היא על פתח החצר ליד רשות הרבים.

והנה קודם שאדבר אודות בניינים משותפים, יש להזכיר את מחלוקת האחרונים ביחס למקום ההדלקה בבתים פרטיים שבזמנינו, שדעת החזון איש זצ"ל[ד] הייתה שהחצר של היום לא יכולה להיות מוגדרת כ'בית' מאחר ולא משתמשים בה לשימושי בית כבעבר כמבואר לעיל, ולכן אין אפשרות להדליק בפתח החצר אלא יש להדליק בפתח הבית (ולהשאיר את השער פתוח כדי שהעוברים ושבים יוכלו לראות את הנרות[ה]) ואילו דעת הרב מבריסק זצ"ל[ו] הייתה שאין לחלק בין חצר של זמנינו לחצר של אז, ולכן גם כיום ניתן להדליק על פתח החצר.

והנה בבניינים משותפים יש גם את פתח חצר הבניין (ליד המדרכה) יש גם את פתח הבניין (כניסה לחדר מדרגות) ויש גם את פתח הדירה, והנה להדליק בפתח חצר הבניין - הרי זה תלוי במחלוקת שהוזכרה לעיל האם יש לחצר דין 'בית' בזמנינו, להדליק בפתח הבניין - יש להסתפק האם גם בחדר המדרגות שייכת המחלוקת הנ"ל, להדליק בפתח הדירה - לכאורה גם זה נחשב 'על פתח ביתו מבחוץ' מאחר שיש פרסום הנס לשכנים העוברים ושבים בחדר מדרגות (אלא אם כן מדובר בדייר בודד בקומה האחרונה).

אולם בנידון של הבניינים המשותפים מתעורר לנו ספק נוסף, האם אין צורך שהמתבונן הרואה את נורת החנוכה יוכל לקשר בין הנרות לבין מי שהדליקם? הרי בזמן הגמרא המדליק על פתח ביתו גרם לכך שכל אחד שעבר בחוץ יכול היה לחבר בין הנרות לבין הבית ('נר איש וביתו') ואילו בהדלקת על פתח חצר הבניין ואפילו בפתח הבניין עצמו, אי אפשר לדעת לאיזו דירה שייכים הנרות הללו, ומשום כך ישנם כאלו שמעדיפים להדליק על פתח הדירה, ויש שמעדיפים להדליק על אדן החלון (ויש שאינם סוברים לחלק לגבי נידון זה בין זמנינו לזמנם).

ויש להעיר עוד שהמדליק באדן החלון, אם הוא גר בקומה גבוהה באופן שחלונו גבוה יותר בעשרים אמה (לערך 10 מטר) מרשות הרבים לכאורה אינו יכול להדליק שם מאחר והלכה פסוקה בידינו שנר חנוכה שהדליקו למעלה מ-20 אמה - פסול, אמנם יש מהפוסקים[ז] שנקטו שאם ממול החלון יש בניינים רבי קומות גם כן אין בכך פסול מאחר שהנרות ניכרים לדיירים הגרים בקומות הגבוהות ממול.

ואם כן, אתה הראת לדעת שיש בדבר ספיקות ומחלוקות וכן כל מקרה לגופו, ולכן מובן הדבר מדוע יש בזה דעות שונות ותשובות שונות מפוסקים שונים.

ובאשר למי שהורה לך להדליק על השולחן בתוך הבית - הנה בגמרא מוזכר שכך יש לעשות 'בשעת הסכנה' אך כיום ב"ה אין זו שעת הסכנה ופשטות ההלכה מורה להדליק באופן שיש היכר לעוברים ושבים, אך בחצרות חסידים נוהגים גם כיום להדליק בתוך הבית ונימוקם עמם ואין כאן המקום להאריך בזה, אך מכל מקום גם הם נוהגים להדליק על פתח הבית מבפנים.

א - מסכת שבת דף כ"א עמוד ב'.
ב - עיין רש"י שם ד"ה 'מבחוץ' ותוס' שם ד"ה 'מצוה'
ג - שולחן ערוך סימן תרע"א סעיף ה' וביאור הלכה שם ד"ה 'פתח החצר'.
ד - עיין פסקי תשובות סימן תרע"א אות ד'.
ה - ואם אין אפשרות לעוברים ושבים לראות את הנרות ידליק חלון ביתן הפונה לרה"ר.
ו - שם
ז - עיין בזה בפסקי תשובות שם אות ח'.

סיפור לשבת

הממחטה שהושלכה מאחורי תמרור הדרך*

(סיפור מבית מדרשו של רבי ברוך ממז'יבוז')

היה זה ליל חורפי סוער, כאשר הצדיק רבי ברוך ממז'יבוז' הדליק את הנר הראשון בחנוכיה. חסידיו התגודדו סביבו והביטו בהתפעלות בשלהבת הקטנה, והאזינו בהתלהבות לברכות שבירך רבי ברוך.

אולם, אך סיים הרבי את אמירת "הנרות הללו", החלה השלהבת הקטנה לרקד בעצבנות גדלה מרגע לרגע ולפתע נעלמה, כאילו נלקחה על ידי כוח עליון. תלמידיו וחסידיו של רבי ברוך הוכו בתדהמה. הם הביטו על רבם וציפו לראות כיצד יגיב הרבי לנוכח תופעה מוזרה זו. אך הרבי עמד ללא ניע, שקוע בהרהורים, כאילו חיפש אף הוא את הסיבה לתופעה. כשהשמש ביקש לשוב ולהדליק את הנר רמז לו רבי ברוך שלא לעשות כן.

לאחר כמה דקות של המתנה מתוחה אורו פניו של רבי ברוך. הוא החל לזמזם את הפזמון "מעוז צור" וחסידיו הצטרפו אליו ופצחו בשירה אדירה. "הבה נשב ליד השלחן ונחוג את חג החנוכה כמו שצריך" - אמר רבי ברוך לחסידיו - "נר החנוכה ישוב אלינו, אחרי שיסיים שליחות חשובה, שהוטלה עליו על ידי בורא העולם".

אמונתם של חסידיו היתה איתנה והם לא הרהרו לרגע אחר דבריו הקדושים. הם הסבו אל השולחן הארוך כדי להשתתף במסיבת חנוכה בחברת רבם, תוך צפייה מתוחה שיוודע להם מה היתה הסיבה להיעלמו של נר החנוכה. רבי ברוך ביקשם להתאזר בסבלנות באשר עוד באותו לילה יוודע להם הסוד וישמעו את הסיפור המלא.

כך שרו החסידים שירי חנוכה עליזים, האזינו לחידושי התורה העמוקים שהשמיע רבם וחגגו את ליל חנוכה הראשון בשמחה והתלהבות, כפי שהיו נוהגים כל המועדים בחצרו של רבי ברוך.

היה זה שעת חצות כאשר אחד החסידים שישב בקירבת החלון, קרא לפתע: "רבי, רבי, ראה! נר החנוכה חזר"! כל הנוכחים הרבים קמו על רגליהם והביטו בפליאה באור הקטנטן שריצד שוב במקומו, ממנו נעלם לפני כן. הנר האיר שוב באור יקרות, כאילו נשא את בשורת חג החנוכה מסוף העולם ועד סופו. רבי ברוך אמר לחסידים הנרגשים לחכות עוד כמה דקות ומיד יוודע להם מה בדיוק קרה לנר החנוכה, מדוע הוא נעלם וכיצד לפתע שב.

תום רגעים ספורים נשמע רעש גובר והולך של עגלה רתומה לסוס עד שהעגלה נעצרה ליד ביתו של רבי ברוך. עד מהרה נפתחה הדלת ואחד החסידים הקרובים והמסורים ביותר של רבי ברוך, שהתגורר בעיירה קטנה למרגלות ההרים, נכנס אל בית־המדרש.

בגדיו של האיש היו פרועים ועל פניו היתה הבעת אימים, כאילו עבר חוויה קשה ביותר. בניגוד בולט למראהו החיצוני הקודר, זהרו עיניו של האיש והוא כולו אמר אושר ושלווה רוחנית כאשר התכופף, כדי לנשק את ידו המושטת של רבי ברוך.

הרבי לחץ את ידי האורח בברכת "שלום עליכם" וביקש ממנו להתפלל ערבית ולהצטרף אל השלחן לאחר שידליק נר ראשון של חנוכה.

כך אכן עשה החסיד, ולבסוף התיישב ליד השלחן ופתח בסיפורו, כשכל החסידים מטים אוזן:

"לפני ימים אחדים פתחתי במסע כדי להגיע לכאן ולבלות את חג החנוכה במחיצתו של רבינו" פתח החסיד ואמר. "לפי החשבון הייתי צריך להגיע לכאן יום אחד לפני נר ראשון של חנוכה. הייתי מאושר לעצם המחשבה שעוד מעט אהיה כאן וציפייה זו מילאה את לבי חום והתרגשות, עד שלא הרגשתי את הקור העז, את הגשם המזרזף ואת הרוח הסוערת.

כנראה שהייתי צריך להתאכסן בפונדק דרכים, לפחות ללינת לילה, ולחכות שמזג האויר ישתפר קמעה. אולם הייתי חסר־סבלנות וכבר רציתי להיות פה בכל מחיר. חשבתי שאם אמשיך לנסוע ללא הרף, גם בשעות הלילה, אוכל להגיע לכאן יום אחד לפני הזמן המשוער מראש. החלטתי ליטול סיכון ולהמשיך במסע גם בלילה, כדי להקדים ולהגיע לכאן".

"זו הייתה טעות גדולה" שיסע רבי ברוך את דברי החסיד. "אסור להסתכן בצורה כזו".

"אכן, רבי, עד מהרה נאלצתי להודות בעצמי בטעות החמורה שטעיתי. כאשר עברתי קטע ביער, שהיה חשוך ועבות במיוחד, שמעתי לפתע איוושה מוזרה ולפני שידעתי מה מתרחש, תפסו אותי ידיים שריריות, הפילו אותי מהעגלה וערכו חיפוש מדוקדק בחפציי.

"מיד התברר לי כי נפלתי קרבן לכנופיה של שודדי־דרכים, שחשבו שאני סוחר עשיר במסע עסקים דחוף, הנושא בכיסו סכום כסף ענק...

"כשלא מצאו אצלי את האוצרות שקיוו למצוא, דחפו והיכו

המשך בעמוד הבא...

אותי ולבסוף החליטו לקחת אותי אל ראש הכנופיה שלהם, שיצליח - כך הם קיוו - להוציא ממנו את "סודותי" והעיקר, את רכושי המוחבא.

"שני שודדים מזויינים התיישבו לידי בעגלה ואילו שלישי נטל לידיו את המושכות. הם נסעו זמן רב ובסופו של דבר נעצרה העגלה במקום כלשהו, שהיה מוסתר בסבך העצים וכפי הנראה שימש מקום מיסתור עבור הכנופיה.

"הורידו אותי מהעגלה והביאו אותי בפני ראש הבריונים, פרא־אדם אכזרי, שחקר אותי על אודות העסק הדחוף, שבגללו העזתי לעבור את היער העבות, לבדי באישון לילה. בעיקר עניין אותו, כמובן, לדעת, היכן אני מחזיק את כספי... שוב ושוב ניסיתי לשכנע אותו כי אני אומר את האמת ורק את האמת, אולם הכל היה לשוא. ה' היה בעזרי וכך הצלחתי להחזיק מעמד בעינויים הקשים שהיו מנת חלקי בשעות הבאות. גבי היה זב דם מהמכות שספגתי, כאשר השודדים כלאו אותי בתוך מרתף לאחר שלא סיפקתי את סקרנותם ולא יכולתי לתת להם תשובה אחרת מזו שנחתי כבר קודם לכן. איכשהו הרגשתי כי זהו העונש המגיע לי על הצעד הפזיז שעשיתי.

"שהיתי באותו מרתף במשך כל הלילה וכן ביום לאחר־מכן. השמש כבר עמדה לשקוע, כאשר ראש הבריונים נכנס והעיר אותו בגסות. שוב הוא ניסה לחקור אותי ושוב הסברתי לו את אשר אמרתי אינספור פעמים קודם לכן. ניסיתי לתאר באוזניו את התענוג הרוחני הגדול שנופל בחלקו של מי שעושה את החג במחיצת רבו וכן את קשר האמונה והאימון ההדדי, הקושר אותנו, חסידים, כחבורה אחת.

"כאשר סיימתי לדבר, ראיתי כי ראש השודדים שקוע בהרהורים. לאחר דקות מספר הוא קם לפתע, הביט היישר לתוך עיני ואמר: "אנחנו נבדוק ונראה אם הסיפור שלך אכן נכון ואם אמנם יש לך אמונה בלתי מעורערת בה' וברבי שלך. הרי אתה יודע שהיער הזה שורץ סכנות מכל הסוגים. אפילו האנשים שלי פוחדים לעבור בו לבד ועושים את דרכם בו בקבוצות. יש כאן זאבים רעבים ושאר חיות טרף למיניהם. אנחנו נשחרר אותך, נחזיר לך כל מה שלקחנו ממך ותלך לדרכך לחיים ולשלום. יש לך סיכויים שווים להיטרף על ידי חיות או ליפול לאחד הבורות ולמצוא את מותך שם. כמעט שאין לך סיכוי לצאת מכאן בחיים. האם אתה מוכן לנסות את מזלך"?

"נחרדתי למחשבה לעבור ביער לבדי, בהיותי מודע לכל הסכנות שראש השודדים תיאר באוזני בצורה כה מושלמת. אולם, חשבתי לעצמי כי ה' חנון ורחום ובוודאי ישמור את דרכי. היישרתי מבט אל עיניו של רב השודדים ואמרתי לו כי בעזרת השם אני אעשה כפי מה שהוא אומר ומקווה לצאת מזה בשלום. שוב ננעצו בי העיניים, כאילו ניסו לחדור למעמקי נפשי ולאחר מכן אמר לי השודד: "אם תגיע בשלום לפרברי עירו של רבך, זרוק את הממחטה שלך לתוך התעלה שמאחורי תמרור הדרך העומד שם. אנשי יהיו שם כדי למצוא ולהביא אלי את הממחטה. אם אכן יביאו אותה, זה יהיה לי האות שהצלחת לצאת מן היער בשלום. במקרה כזה אפרק את הכנופיה שלי ואחזור בתשובה".

"שמחה גדולה מצד אחד, על האפשרות לקדש שם שמים שנפלה בחלקי, ופחד גדול ממה שמצפה לי בשעות הקרובות - היו הרגשות שאפפו אותי כאשר עליתי על העגלה שהוחזרה לי ועזבתי את מקום מחבואם של השודדים. הלילה היה חשוך ומכל הצדדים נשמעה יללת הזאבים שהריחו כנראה, כי טרף קל מחכה להם. הסוס שמשך בעגלתי עמד מלכת, הואיל ולא יכול היה לראות אף שביל ביער העבות. אולם לפתע פתאום נראתה לפני העגלה שלהבת קטנה, דקיקה, וככל שהיא התקדמה, הלך הסוס בעקבותיה וכך עברנו בהשקט וביטחה את קטעי היער הבלחי חדירים ביותר, כשהשלהבת צועדת לפנינו, כאילו היתה נר חנוכה שנשלח במיוחד על ידי ה' כדי להדריך אותי בשלום עד בואי אל הבית הזה. חיות רעות התגודדו סביבינו, מוכנות כל רגע להסתער על הסוס ועלי, אולם ברגע שהבחינו בשלהבת, נסוגו ונעלמו כלעומת שבאו. כאילו נפתח שביל במעבה היער ואני עברתי בו, כמו בני ישראל בשעתם שעברו בתוך הים ביבשה, עברתי כשאני אומר פרקי תהילים ומודה לה' על חסדיו שלא תמו.

"כך המשכתי בדרכי עד שהגעתי אל התמרור שהזכיר ראש השודדים ואשר סימן לי כי הגעתי אל העיר שלך, רבי. שמתי את הממחטה שלי במקום שצויין על ידי השודד ובכך אותתי לו כי קיימתי את חלקי בהסכם והגעתי בשלום למחוז חפצי. מי ייתן ויחזרו השודדים למוטב, יכפרו על עוונותיהם ויתמו חטאים מן הארץ".

האיש סיים את סיפורו וכל העיניים הופנו שוב אל השלהבת הקטנה של נר החנוכה שעמדה לדעוך, לאחר שסיימה את תפקידה.

* מתוך אתר "בית חב"ד"

שביבים / שאול שיף

מסכת חנוכה הייתה ונעלמה

הקשו האחרונים מדוע לא חיבר רבינו הקדוש מסכת על דיני נרות חנוכה, כשם שחיבר על מסכת מגילה, והרי שניהם מצוה דרבנן, והרבה תירוצים נאמרו בזה, וכמו שיתבאר.

הגאון רבי אברהם בן הגר"א מווילנא זצ"ל בהקדמתו למדרש אגדת בראשית כתב וז"ל: ושמעתי ממר אבא הגאון זצ"ל שממניין שבע מסכתות קטנות, היה עוד מסכת תפילין ומסכת מזוזה ומסכת חנוכה, ולא ביאר לי בפירוש מי הביאם. ובהקדמת ספרו "רב פעלים" כתב דברים דומים וז"ל: אפס שמעתי מאדוני אבי הגאון נר"ו שהשבע מסכתות קטנות המה חוץ מאשר נמצא לנו, והן מסכת תפילין ומסכת חנוכה ומסכת מזוזה ולא ביאר לי מי הביאום.

על קרן השור

איתא במדרש רבה (בראשית רבה ב' ד'), "חושך זה גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". ויש לבאר ולתת טעם מדוע גזרו היוונים לכתוב דווקא על קרן השור ולא על דבר אחר?

בסידור התפילה לרוקח (לחנוכה סימן קמ"א עמוד תשט"ו) כתב: שגזירה זו היתה להזכיר את חטא העגל. ונראה שלכך גם כיון ורמז רש"י על המדרש. וכן רמז המהרז"ו, ע"ש. וכן כתבו בשם היפ"ת העץ יוסף, והנחמד למראה. וע"ע ידי משה, ובספר נר מצוה (עמ' יד-טו) למהר"ל ביאור הענין באורך וברוחב, ע"ש. וע"ע בדרושי הצל"ח (דרוש ל"ד לחנוכה).

ואכתוב גם את הביאור המפורסם, דהנה מבואר בשבת (לה:) (עי' רש"י שם) שקרן השור אינו מוקצה בשבת, שכן התינוקות שותין בו חלב. [וסיפר לי ראש ישיבה גייטסהד הגאון רבי לייב גורביץ זצ"ל שאכן ראה פעם במוזיאון באנגליה, שלפני כאלף שנה, השופר שימש ככלי השתיה של התינוקות, כיוון שפיו צר ופתחו רחב] באו היוונים וגזרו שעל בקבוק השתיה שהתינוק יונק חלב, יחד עמו הוא כבר ינק שרשים של כפירה ח"ו (טל לישראל חלק שיח ישראל שיחה י"א עמ' ר"ג, ועוד ספרים רבים).

רק ביום שני היה מנין

כתב בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' נ"א) דאם אירע שביום א' דחנוכה לא היה מנין לקריאת התורה וביום שני הי' להם מנין, אין להתחיל מ "ביום כלות משה", אלא מביום השני כנהוג. וכ"כ בארחות חיים (ספינקא סי' תרפ"ד סק"ב) משום דעבר זמנו בטל קרבנו, ואין לזה תשלומין.

גמר החתימה החנוכה

הביא מספר נועם שבת (דף ר"כ) להרה"צ ר' אלעזר בריזל ז"ל, וזה לשונו: ואני שמעתי מהרה"צ ר' שמואל שיינקר ז"ל, ששמע מחותנו הגה"צ רבינו יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שיש לו רמז בגמרא לדברי החסידים, האומרים שב"זאת חנוכה" הוא גמר החתימה טובה, דאמרינן בגמ' (ב"ק דף קי"ב ע"ב) דנותנין לבעל חוב תשעים יום, ואז כתבינן אדרכתא אניכסיה (פסק דין לירד המלוה לתוך נכסים של לוה), רואים בגמ' שמאריכין לשלם החובות עד תשעים יום והנה מראש השנה עד "זאת חנוכה" יש תשעים יום.

סגולות יום "זאת חנוכה"

"זאת חנוכה" מסוגל להיפקד בזש"ק

כתב הספה"ק בני יששכר(מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ב' ס"ק י') מרגלא בפומייהו דרבנן, רבותינו הקודמים, אשר בחנוכה יש מקום לעורר פקודת עקרים ועקרות, כעין ראש השנה, הנה לדעתי עיקר הענין, עיקר הסגולה, ביום האחרון הנקרא בפי כל "זאת חנוכה".

גם פרנסה ואריכות ימים

ובספה"ק שער יששכר (מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ימי האורה ס"ק ל"ט, וס"ק פ"ה) כתב: ימי חנוכה, בפרט היום האחרון, מסוגל להמשיך בניי חיי מזוני רויחי, דעל ידי נרות חנוכה, והשמן, בא ריבוי בנים, כדאיתא בגמ' (שבת דף כ"ג ע"ב) הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, להיות זמן חנוכה מסוגל לפקודת עקרות על כן נתברך שבט אשר בבנים יותר מכל אחיו(רש"י דברים ל"ג, כ"ד) על ידי סגולת השמן, כדכתיב (שם) "ברוך מבנים אשר וטובל בשמן רגלו" שממשיך כל ברכת הבנים, וחיי ומזוני, וכל הישועות בכלל.

חנוכה מסוגל להמשיך רפואה

ובספר אמרות משה (חנוכה דף נ"ב) כתב: הרה"ק ר' משה מקאברין זי"ע אמר: הזקוק לרפואה, יכול לפעול בחנוכה.

להיוושע בכל הישועות

ובספר נר ישראל (חלק ב', מועדים, חנוכה דף נ"ז) מובא: כ"ק הרה"ק האדמו"ר מרוזין זי"ע אמר: מה שצדיקים יכולים לפעול אצל השי"ת בראש השנה ויום הכיפורים, יכול כל יהודי לפעול בזאת חנוכה.

לא יכלו לחוג את חג הסוכות

יש לציין שהקשר המפתיע ביותר הקיים בין חג הסוכות לחג החנוכה הוא בעובדה המופלאה שבאותה שנה שבו היה הניצחון הגדול בו ניצחו החשמונאים את מלכות יוון לא נחוג חג סוכות מחמת רשעותם של היוונים, שלא נתנו לבני ישראל לקיים את מצות היום, וכשניצחו החשמונאים נהגו שמונת ימים- מיום כ"ה בכסלו ואילך- את חג הסוכות כשהם מקיימים את מצות ארבעת המינים כדת היום.

וענין זה מרומז במדרש לחנוכה (בתוך 'בית המדרש' של א' ילינק ח"א עמוד 135) שהיוונים רצו לעקור את מצות חג הסוכות והקב"ה השיבם: "אמר הקב"ה: חשבת לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג, הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם".

(כל המובא במדור זה נלקח מהספר הנפלא "פרדס יוסף" החדש על חנוכה, שחיבר ידידי הטוב הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ' שליט"א)

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

חג אורים שמח

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net